

Przegląd Prawno-Ekonomiczny

REVIEW OF LAW, BUSINESS & ECONOMICS

październik-listopad-grudzień

Nr 45
(4/2018)

WYDZIAŁ ZAMIEJSCOWY
PRAWA I NAUK
O SPOŁECZEŃSTWIE | **KUL**

WYDAWCA

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II | Wydział Zamiejscowy Prawa i Nauk o Społeczeństwie
w Stalowej Woli

ADRES REDAKCJI

Redakcja „Przeglądu Prawno-Ekonomicznego” | 37-450 Stalowa Wola, ul. Ofiar Katynia 6a |
e-mail: ppe@kul.pl

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

dr Artur Lis – redaktor naczelny (editor-in-chief) | dr David W. Lutz (Holy Cross College w Notre Dame, USA) | dr Dariusz Żak – zastępcy redaktora naczelnego (associate editors) | dr hab. Grzegorz Wolak – sekretarz redakcji (administrative editor) | dr hab. Piotr T. Nowakowski – redaktor ds. międzynarodowych (international editor) | dr Filip Ciepły, dr Isaac Desta (Holy Cross College w Notre Dame, USA), dr Dorota Tokarska, dr Dominik Tyrawa, dr Timothy Wright (Holy Cross College w Notre Dame, USA) – redaktorzy tematyczni (subject editors) | dr Piotr Pomorski – redaktor statystyczny (statistical editor) | mgr Agnieszka Lis – redaktor językowy polskojęzyczny (Polish-language editor) | mgr Tomasz Deptuła (USA) – redaktor językowy anglojęzyczny (English-language editor) | prof. dr hab. Nikolaï Gołowaty (UKRAINA) – redaktor językowy rosyjskojęzyczny | dr Judyta Przyłuska-Schmitt – redaktor konsultant (consulting editor) | mgr Rafał Podlesny – redaktor techniczny (layout editor)

RADA NAUKOWA

ks. prof. dr hab. Antoni DĘBIŃSKI (Rektor KUL Lublin) | prof. dr hab. Thomas BURZYCKI (Holy Cross College w Notre Dame, USA) | prof. dr hab. Wiktor CZEPURKO (Ukraina) | dr hab. Leszek CWIKAŁA (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Czesław DEPTUŁA (KUL Lublin) | dr hab. Marzena DYJAKOWSKA (KUL Lublin) | abp. prof. dr hab. Andrzej DZIĘGA (Szczecin) | dr hab. Krzysztof GRZEGORCZYK (Wyższa Szkoła Humanistyczno-Przyrodnicza w Sandomierzu) | nadkom. dr Dominik HRYSZKIEWICZ (Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie) | prof. dr hab. Aleks JULDASZEW (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | prof. dr hab. Marian KOZACZKA (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Andrzej KUCZUMOW (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Pantelis KYRMIZOGLU (Alexander TEI of Thessaloniki, Greece) | dr hab. Antoni MAGDOŃ (KUL Stalowa Wola) | ks. prof. dr hab. Henryk MISZTAŁ (KUL Lublin) | prof. dr hab. Wojciech NASIEROWSKI (University of New Brunswick) | prof. dr hab. Jurij PACZKOWSKI (Ukraina) | prof. dr hab. Pylyp PYLYPENKO (Ukraina) | prof. dr hab. Anton STASCH (European Akademy of Technology & Management, Oedheim Niemcy) | prof. dr hab. Tomasz WIELICKI (California State University, Fresno) | ks. dr hab. Krzysztof WARCHAŁOWSKI (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego)

RECENZENCI ZEWNĘTRZNI

dr hab. Leszek BIELECKI (Wyższa Szkoła Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych w Kielcach) | dr Walenty GOŁOWCZENKO (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | dr hab. Mirosław KARPIUK (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) | dr Barbara Lubas (Nadbużańska Szkoła Wyższa w Siemiatyczach) | prof. dr hab. Oleksander MEREŻKO (Ukraina) | dr Kiril MURAWIEW (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | dr Łukasz Jerzy PIKULA (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) | ks. dr hab. Tomasz RAKOCZY (Uniwersytet Zielonogórski) | dr hab. Krystyna ROSŁANOWSKA-PLICHCIŃSKA (Wyższa Szkoła Zarządzania i Ekologii w Warszawie) | dr hab. Piotr RYGUŁA (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego) | dr hab. Romuald SZEREMIETIEW (Akademia Obrony Narodowej) | prof. dr hab. Jerzy Tomasz SZKUTNIK (Politechnika Częstochowska) | prof. dr hab. Dariusz SZPOPER (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) | dr hab. Andrzej SZYMAŃSKI (Uniwersytet Opolski) | dr Agnieszka OGRODNIK-KALITA (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie)

DRUK I OPRAWA

VOLUMINA.PL DANIEL KRZANOWSKI | ul. Ks. Witolda 7-9, 71-063 Szczecin | tel. 91 812 09 08 |
e-mail: druk@volumina.pl

ISSN 1898-2166 | Nakład 300 egz.

Spis treści

Artykuły

LESZEK ĆWIKŁA *Respublica bene ordinata. Udział elit prawosławnych w życiu politycznym w Rzeczypospolitej w XV – XVIII w. (część II)* | 11

DARIUSZ BRAKONIECKI *Oddolna działalność obywatelska jako element pozapaństwowych form ochrony bezpieczeństwa społeczności lokalnej. Zagadnienia administracyjnoprawne* | 27

PAWEŁ BUCOŃ *Formy wykonywania zawodu radcy prawnego* | 37

MARIUSZ Z. JĘDRZEJKO, MIROSŁAW REWERA, KAJA KASPRZAK *Stosunek Unii Europejskiej oraz niektórych państw UE do marihuany. Regulacje prawne w wybranych krajach członkowskich* | 52

KAROL JUSZKA *Czynniki dotyczące podjęcia na nowo umorzonego postępowania przygotowawczego w orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów powszechnych* | 74

MIROSŁAW KOPEĆ *O potrzebie wprowadzenia pisemnej interpretacji przepisów dotyczących prawa do emerytury* | 85

MAREK STYCH *Wybrane aspekty prawne i organizacyjne transportu zwierząt gospodarskich* | 96

DARIUSZ ŻAK *Prawne zasady przetwarzania danych osobowych* | 111

SEBASTIAN BAJON *Upadłości i restrukturyzacje w Polsce – wybrane aspekty prawne i statystyki postępowań* | 127

AGATA KACZYŃSKA - KRAL *Między rzeczą a energią – refleksja nad obecnym modelem „sprzedaży” niematerialnego egzemplarza programu komputerowego* | 142

ROBERT KAROWIEC *Aspekt porównawczy Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej (w zakresie ochrony praw społeczno-ekonomicznych) z innymi aktami międzynarodowymi o podobnym znaczeniu* | 153

ADAM KARPIŃSKI *Kultura remiksu i dozwolony użytek w prawie autorskim* | 173

AGNIESZKA LASOTA *Komercjalizacja wizerunku a media społecznościowe* | 183

BARTŁOMIEJ ORĘZIAK *Ograniczenia linkowania w Internecie w świetle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej – analiza orzeczenia z dnia 14 czerwca 2017 roku w sprawie C-610/15* | 199

PRZEMYŚŁAW PASIERB *Jednolity rynek cyfrowy jako narzędzie harmonizujące wewnątrzspółnotowe korzystanie z własności intelektualnej* | 220

ARTUR TIM *Mandatory Disclosure Rules w Unii Europejskiej - wybrane aspekty regulacji z perspektywy polskiej, niemieckiej i brytyjskiej* | 235

MICHAŁ JĘDRZEJCZYK *Aktualne zasady i kontrola planowania finansowego* | 257

JACEK LEWKOWICZ *Ekonomia kosztów transakcyjnych w teorii i praktyce – integracja pionowa elektrowni z kopalnią węgla brunatnego* | 274

MIROŚLAW MACHNACKI *Wykorzystanie rachunkowości rolnej w wycenie efektów zewnętrznych w rolnictwie* | 290

JUDYTA PRZYŁUSKA-SCHMITT *Organizacja zabezpieczenia emerytalnego w Niemczech* | 303

Glosa

SZYMON ROŻEK *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 25 maja 2017 r., II CSK 520/16* | 322

Tekst źródłowy

ARTUR LIS *Uchwały synodu łęczyckiego z 1257 roku* | 334

Sprawozdanie

ARTUR LIS *Ogólnopolska konferencja naukowa „Polonia Restituta. Dekalog dla Polski w 100-lecie odzyskania niepodległości: Kultura i Tożsamość”, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II (Lublin, 10.12.2018 r.)* | 340

Contents

Articles

LESZEK ÓWIKŁA *Respublica bene ordinata. Participation of Orthodox Elite in political life in the 15th and 18th century Republic. (part II)* | 11

DARIUSZ BRAKONIECKI *Grassroots active citizenship as an element of non-government forms of security protection of local community. Administrative and legal issues* | 27

PAWEŁ BUCOŃ *The Forms of Practising as a Legal Adviser* | 37

MARIUSZ Z. JĘDRZEJKO, MIROSŁAW REWERA, KAJA KASPRZAK *The attitude of the European Union and some EU countries to marijuana. Legal regulations in selected member countries* | 52

KAROL JUSZKA *Factors connected with resume preparatory criminal proceedings in the judgments issued by the Supreme Court and common courts* | 74

MIROSŁAW KOPEĆ *The need to introduce a written interpretation of the provisions on the right to a retirement pension* | 85

MAREK STYCH *Livestock Transport: Selected Legal and Organizational Issues* | 96

DARIUSZ ŻAK *Legal rules for the processing of personal data* | 111

SEBASTIAN BAJON *Bankruptcies and restructurings in Poland – a selected legal aspects and statistics of proceedings* | 127

AGATA KACZYŃSKA - KRAL *Between thing and energy - a reflection on the current “selling” an intangible copy of a computer program model* | 142

ROBERT KAROWIEC *The comparative aspect of the Charter of Fundamental Rights of the European Union (regarding the protection of socio-economic rights) with other international acts of similar importance* | 153

ADAM KARPIŃSKI *The remix culture and permitted use in copyright law* | 173

AGNIESZKA LASOTA *Commercialization of the image and social media* | 183

BARTŁOMIEJ ORĘZIAK *Restrictions of linking on the Internet in the light of the case law of the Court of Justice of the European Union - an analysis of the judgment of 14 June 2017 in Case C-610/15* | 199

PRZEMYSŁAW PASIERB *The Digital Single Market as a tool harmonizing the inter – community use of intellectual property* | 220

ARTUR TIM *Mandatory Disclosure Rules in the European Union - remarks from the Polish, German and British perspective* | 235

MICHAŁ JĘDRZEJCZYK *Current principles and control of financial planning* | 257

JACEK LEWKOWICZ *Transaction costs economics in theory and practice – vertical integration of powerplants and coal mines* | 274

MIROŚLAW MACHNACKI *The role of accounting in the valuation of external effects in agriculture* | 290

JUDYTA PRZYŁUSKA-SCHMITT *The organization of pension security in Germany* | 303

Gloss

SZYMON ROŻEK *Gloss to the Decision of the Supreme Court from 25 May 2017, II CSK 520/16* | 322

Source text

ARTUR LIS *The resolutions of the Synod of Łęczycza from 1257 year* | 334

Report

ARTUR LIS *National scientific conference „Polonia Restituta. Decalogue for Poland on the 100th anniversary of regaining independence: Culture and Identity”* | 340

Robert Karowiec

Aspekt porównawczy Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej (w zakresie ochrony praw społeczno-ekonomicznych) z innymi aktami międzynarodowymi o podobnym znaczeniu

The comparative aspect of the Charter of Fundamental Rights of the European Union (regarding the protection of socio-economic rights) with other international acts of similar importance

I. Wstęp

Artykuł jest próbą refleksji nad Kartą Praw Podstawowych UE (dalej KPP) i wskazuje przenikanie jej struktury na europejski system ochrony praw człowieka. Trzeba pamiętać, że na szczycie Rady Europejskiej w Nicei Karta została uznana za „deklarację europejskiej moralności”.

Doceniając inicjatywy Unii Europejskiej w obszarze praw człowieka, można stwierdzić, że to w pierwszej kolejności traktaty Rady Europy dotyczące praw człowieka – a zwłaszcza Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (EKPC) – przesądzały o kształcie europejskiej przestrzeni prawnej. Aktem, który niemal niepodzielnie dominuje w tym kontekście jest – Europejska Konwencja Praw Człowieka Rady Europy. Za element dorobku europejskiej kultury prawnej uznaje się stworzenie ustabilizowanych relacji między Kartą Praw Podstawowych z jednej strony a innymi aktami międzynarodowymi – z drugiej strony. Co więcej, ugruntowany autorytet orzecznictwa

Europejskiego spowodował, że KPP jest określana w literaturze jako konstytucyjny akt porządkujący europejski porządek prawny¹.

Europejska Konwencja Praw Człowieka oraz jej dynamiczna interpretacja realizowana przez ETPC, stanowi czynnik sprzyjający rozważaniom o idei europejskiej konstytucji. O uznaniu dla znaczenia EKPC w Europie świadczą odpowiednie postanowienia Traktatu o Unii Europejskiej z 1992 r. Zawiera on odniesienia do EKPC, stanowiące między innymi, że Unia Europejska respektuje podstawowe prawa zagwarantowane w EKPC i prawa wynikające z tradycji konstytucyjnych, wspólnych dla państw członkowskich, jako ogólne zasady prawa Wspólnot. Należy również podkreślić znaczenie precedensowego orzecznictwa Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości odwołującego się do Konwencji i orzecznictwa ETPC².

Dzisiaj Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej ma rangę traktatu. Stworzenie Karty stanowi wyraz tendencji paneuropejskiej. Dowodzi ono ewolucji Unii Europejskiej od organizmu o celach czysto gospodarczych do ponadnarodowej struktury posiadającej własną konstytucję, w której musi zostać uregulowany status jednostki objętej właściwością Unii. W założeniu Karta Praw Podstawowych ma stanowić swoisty, wewnętrzny *Bill of Rights*, który wyznacza ograniczenia władzy instytucji europejskich. W tej sytuacji mechanizmy Europejskiej Konwencji Praw Człowieka powinny być postrzegane jako powstrzymywanie z zewnątrz i kontrola działań Unii Europejskiej, jeśli tylko ta przystąpi do Konwencji³.

II. Geneza karty praw podstawowych

Zainteresowanie polityków kwestiami ochrony praw człowieka rozpoczęło się wraz z rokiem 1945, kiedy to doszło do zakończenia II Wojny Światowej. Okrucieństwo jakiego doświadczyła wówczas Europa dało wielu przywódcom do myślenia i przyczyniło się do działań mających na celu stworzenie ponadnarodowej instytucji, która w sposób efektywny stałaby na straży praw człowieka na kontynencie europejskim. Rozpoczęto tworzenie planów współpracy międzynarodowej, które miały być zwieńczone powstaniem atmosfery pełnej zgody

¹ A. Bisztyga, *Europejska Konwencja Praw Człowieka a Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej – stan kompatybilności czy konkurencyjności?*, Przegląd Prawa Konstytucyjnego, Nr 3(7)/2011, s. 180-182.

² A. Arnall, *The European Union and its Court of Justice*, Oxford 1999, s. 530.

³ A. Bisztyga, *dz.cyt.* s. 182.

i wzajemnego zrozumienia. Oczekiwania państw europejskich przejawiały się w tym, że wszyscy zgodnie pragnęli nowego porządku - bez wojen, przemocy i napięć w Europie⁴. Zwieńczeniem tych dążeń było powstanie w maju 1945 roku organizacji stojącej na straży wspólnych wartości i zasad nowego europejskiego ładu - Rady Europy⁵. Na początku liczyła ona jedynie dziesięciu członków, jednakże w kolejnych latach rozwinęła się nie tylko pod względem liczby zrzeszonych w niej państw, lecz także pod względem ideowym. Wszelkie działania tej organizacji podporządkowane były zasadom demokracji i rządów prawa, a także przestrzegania praw człowieka oraz swobód obywatelskich. Wspomnieć należy, że po dziś dzień spełnienie odpowiednich wymagań jest kluczowym kryterium uzyskania uczestnictwa w Radzie Europy⁶.

Właśnie ta organizacja z założenia miała się skupić na tym, aby na doświadczonym wojną kontynencie europejskim wprowadzono mechanizmy kontroli i ochrony praw człowieka⁷. Miała się także zajmować kwestią wykrywania zagrożeń dla poszanowania praw człowieka oraz uświadamianiem opinii publicznej o znaczeniu tychże praw i wspieraniu ogólnie pojętej edukacji w tej dziedzinie⁸. Jednakże rola instytucji, która została utworzona po to, aby zaprowadzić porządek po kryzysie związanym z II wojną światową, która doprowadziła wiele państw do ogromnych problemów gospodarczych w związku ze skalą nieporównywalnych dotąd zniszczeń i poniesionych z tego tytułu wydatków, miała być zupełnie inna. Doszło do podziału zadań, dlatego też Rada Europy zajęła się kwestiami humanitarnymi, a tworzone od początku lat pięćdziesiątych XX wieku Wspólnoty wiodły prym w kwestiach gospodarczych. Na samym początku współpraca miała więc przyczynić się do odbudowy, dynamizować rozwój przemysłu ciężkiego, modernizować produkcję, wzmacniać konkurencyjność gospodarek europejskich względem przede wszystkim Stanów Zjednoczonych, a także aktywizować przepływ kapitału. Stała się ona również podwaliną do kontrolowania i dyscyplinowania Niemiec. Na plus działała bliskość geograficzna integrujących się państw,

⁴ B. Banaszak, A. Bisztyga, K. Complak, M. Jabłoński, R. Wieruszewski, K. Wójtowicz, *System ochrony praw człowieka*, Kraków 2005, s. 115.

⁵ Rada Europy powstała na mocy Traktatu Londyńskiego z 5 maja 1949 roku. Państwami-założycielami były Belgia, Dania, Francja, Holandia, Irlandia, Luksemburg, Norwegia, Szwecja, Wielka Brytania i Włochy). Obecnie skupia ona 47 państw, a jej siedzibą jest Strasburg.

⁶ R. Kuźniar, *Prawa człowieka*, Warszawa 2004, s. 166.

⁷ Zob. S. Evju, *Fundamental social rights vs. fundamental freedoms*, *Europäische Zeitschrift für Arbeitsrecht*, nr. 3, s. 312-323.

⁸ Por. E. Latoszek, P. Proczek, *Organizacje międzynarodowe*, Warszawa 2001, s. 322-323.

ich zbliżony potencjał gospodarczy oraz sytuacja międzynarodowa przejawiająca się przede wszystkim w napięciu związanym z zimną wojną oraz wojną w Korei⁹.

W związku z tym, iż instytucje służące ekonomicznej integracji europejskiej w założeniu miały służyć czemuś innemu, pierwotnie w treści traktatów założycielskich, które powoływały do życia Europejską Wspólnotę Węgla i Stali¹⁰, Europejską Wspólnotę Gospodarczą oraz EURATOM, tj. Europejską Wspólnotę Energii Atomowej¹¹ nie ma żadnej, nawet najmniejszej deklaracji co do tematu ochrony praw przysługujących obywatelom państw członkowskich. Wynikało to z dwóch powodów: po pierwsze gwarancje takie teoretycznie znalazły się w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1950 roku. Natomiast drugim możliwym powodem był wszechobecny pogląd, iż nad ochroną tych kwestii czuwały trybunały konstytucyjne działające w poszczególnych państwach członkowskich. W dokumentach tych można było odnaleźć jedynie gwarancje dotyczące praw, które bezpośrednio zapewniały realizację celów ekonomicznych tych Wspólnot. Pośród tych praw znajdowały się przede wszystkim te dotyczące zakazu dyskryminacji, prawo do równego wynagrodzenia kobiet i mężczyzn za jednakową pracę, a także prawa wynikające ze swobodnego przepływu osób, usług oraz towarów¹².

Niepowodzeniem zakończyły się pierwsze próby rozszerzenia współpracy na sferę militarną i polityczną. Inicjatywy utworzenia Europejskiej Wspólnoty Obronnej oraz Europejskiej Wspólnoty Politycznej nie powiodły się. W działalności Wspólnot nie można było także odnaleźć jakiegokolwiek woli mogącej świadczyć o ich zainteresowaniu aspektami społecznymi i kulturowymi we wzajemnej współpracy. Owa sytuacja utrzymywała się przez kilkanaście kolejnych lat, kiedy wzrastała liczba członków Wspólnot i dochodziło do pogłębiania się integracji przejawiającej się w kształtowaniu i doskonaleniu organów wewnętrznych i rozszerzaniu obszarów wspólnych działań. Pierwsze próby ustanowienia regulacji dotyczących polepszenia warunków życia, pracy i zatrudnienia oraz równego traktowania kobiet i mężczyzn podjęto w pierwszej połowie lat 70. XX wieku.

Jednak należy podkreślić, że wszelkie dywagacje o ochronie praw człowieka w tamtym okresie pozostawały bez odzewu i dla przyjęcia wspólnej koncepcji

⁹ K. Łastawski, *Od idei do integracji europejskiej*, Warszawa 2003, s. 143–156.

¹⁰ Europejska Wspólnota Węgla i Stali powstała na mocy traktatu podpisanego w Paryżu w 1951 roku, istniała w latach 1952–2002.

¹¹ Europejska Wspólnota Gospodarcza i EURATOM powstały na mocy traktatów podpisanych w Rzymie w 1957 roku.

¹² Zob. S. Hambra, M. Muszyński, *Karta Praw Podstawowych*, Bielsko-Biała 2001, s. 213; A. Łazowski, *Traktaty Europejskie, wprowadzenie*, Warszawa–Bydgoszcz 2003; B. Banaszak *et al.*, *System ochrony...*, s. 202–203.

w tym obszarze działań wciąż brakowało jakiegokolwiek woli politycznej. Taka postać rzeczy spowodowana była przede wszystkim dużą ilością rzeczywistych bądź potencjalnych sporów i kontrowersji. Dyskusji nie podlegał argument, że nie takie są cele Wspólnot, a wszystkie należące do nich państwa są jednocześnie członkami Rady Europy, w której kompetencji leżały kwestie związane z ochroną praw człowieka. Dlatego też wchodzenie w obszar jej kompetencji było uznawane jako niepotrzebne powielanie tych samych działań. Zrodzone w latach 50. inicjatywy omijały ryzyko tworzenia jakichkolwiek związków czy współzależności, które zawierałyby element ideologiczny. Szybko jednak okazało się, że wraz z integracją ewentualność naruszeń praw człowieka stałaby się realnym zagrożeniem¹³.

Jak łatwo wywnioskować przyczyną były tutaj nie tylko względy ludzkiego dobra, ale także względy czysto pragmatyczne, związane z dążeniem do uniknięcia problemów w obrębie funkcjonowania instytucji wspólnotowych, które bezpośrednio wynikały z ich znacznego zaabsorbowania sprawami przedsiębiorców oraz obywateli krajów członkowskich, które pojawiały się wraz z podejmowaniem działań mających na uwadze realizację zamierzeń Wspólnot¹⁴.

Na samym początku Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dawny Europejski Trybunał Sprawiedliwości) niezbyt przychylnie odnosił się do kwestii praw podstawowych, które gwarantowane były przecież prawem wewnętrznym, jednakże w obawie przed utratą kontroli nad sądami krajowymi szybko zmienił zdanie w tej kwestii. Już w roku 1969 przyjęta została nowa strategia, która przejawiała się w ochronie praw podstawowych, opierając się na prawie wspólnotowym. Trybunał Sprawiedliwości działał na dwóch poziomach: z jednej

¹³ J. i Z. Hołda, J. Rybczyńska, D. Ostrowska, *Prawa człowieka. Zarys wykładu*, Kraków 2004, s. 74.

¹⁴ Należy dodać, że istniał pogląd, iż ochrona praw człowieka stanowi tzw. Cel poziomy traktatów i z tego względu Wspólnota jest upoważniona do stanowienia przepisów zapewniających ochronę tych praw na podstawie art. 308 TWE, zgodnie z którym w wypadku, gdy w trakcie funkcjonowania wspólnego rynku okaże się, że niezbędne jest podjęcie przez Wspólnotę działania do osiągnięcia jednego z celów Wspólnoty, a w traktacie tym nie przewidziano niezbędnych w tym zakresie uprawnień, Rada, stanowiąc jednomyślnie na wniosek Komisji i po zasięgnięciu opinii Parlamentu Europejskiego, podejmuje odpowiednie środki. Z taką koncepcją nie zgodził się jednak ETS (TSUE), który w opinii 2/94 (tej samej, w której wykluczona została możliwość przystąpienia Wspólnoty do EKPC) uznał, że art. 308 TWE nie może służyć poszerzeniu zakresu uprawnień Wspólnoty poza generalne ramy wynikające z ogółu przepisów Traktatu, zwłaszcza tych, które wyznaczają zadania i pole aktywności Wspólnoty. Oprócz tego podnoszone było stwierdzenie, że ochrona praw człowieka to nie cel UE, ale obowiązek, któremu jest ona poddana. Stanowiąc akty prawne, Unia musi dbać o to, by nie naruszały one praw podstawowych, ale to nie do niej należy stanowienie szczegółowych przepisów w tym zakresie i domaganie się od państw członkowskich, by ich przestrzegały.

strony jako interpretator aktów prawa wspólnotowego, z drugiej zaś jako organ kontrolny. Wydając mnogą liczbę orzeczeń, począwszy od lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych, stwierdził iż prawa podstawowe są zawarte w ogólnych zasadach prawa wspólnotowego, które to właśnie Trybunał zobowiązany był chronić.

Zmianę nastawienia przyniosła deklaracja z 5 kwietnia 1977 roku, przyjęta wspólnie przez Parlament Europejski, Komisję i Radę. Znalazło się w niej stwierdzenie, iż instytucje wspólnotowe przywiązują ogromną wagę do tego, aby prawa wspólnotowe były przestrzegane.

Kwestia praw człowieka odnalazła swoje miejsce także w deklaracji z dnia 12 kwietnia 1989 roku wystosowanej przez Parlament Europejski z okazji dwusetnej rocznicy rewolucji francuskiej. Odnaleźć w niej można stwierdzenie, że „Każdy powinien mieć prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa osobistego”, a także powtórzone są w niej główne prawa osobiste zawarte w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka i Europejskiej Konwencji wraz z protokołami. Ponadto zawiera różne elementy, które bezpośrednio nawiązują do Europejskiej Karty Socjalnej i praw przynależnych obywatelom we wszystkich Wspólnotach, np. prawo petycji czy też ochrona konsumentów.

Jeśli chodzi natomiast o wspólnotowy charakter tego dokumentu to wskazuje na to tylko jeden jego fragment, a mianowicie mówiący, że obywatele Wspólnoty powinni mieć prawo do swobodnego poruszania się, wyboru miejsca zamieszkania i wyboru zajęcia na jej obszarze. Ponadto prawo to nie może być przedmiotem żadnych obostrzeń, z wyjątkiem tych uwzględnionych w traktatach ustanawiających Wspólnoty Europejskie¹⁵.

Dnia 9 grudnia 1989 roku została przyjęta Karta Wspólnotowa Podstawowych Praw Socjalnych Pracowników. Stanowi ona dokument o charakterze politycznym, uchwałę Rady Europejskiej, a także nawiązuje w swoich treściach do Europejskiej Karty Społecznej. Podkreślić należy także, że była ona bezpośrednim nawiązaniem do art. 117 TWE, w którym „Państwa członkowskie zgadzają się z koniecznością przyczyniania się do polepszania warunków życia i pracy pracowników i do ujednolicania ich poprzez stały postęp (...)”, i do zmienionego przez Jednolity Akt Europejski art. 118a Traktatu¹⁶. Natomiast 29 czerwca 1991

¹⁵ Deklaracja, o której mowa, miała charakter incydentalny i nie wywołała bezpośrednich skutków w toku dyskusji nad włączeniem całego kompleksu praw człowieka do procesów integracyjnych w Europie – J. Hołda, Z. Hołda, J. Rybczyńska, D. Ostrowska, *Prawa człowieka ...*, s. 73.

¹⁶ Mimo traktatowego umocowania kwestie socjalne nie cieszyły się nadmiernym zainteresowaniem Wspólnoty. Do 1971 roku wydała ona tylko dwa rozporządzenia w tej sprawie. Na paryskim „szczyście” w 1972 roku postanowiono rozszerzyć integrację gospodarczą o wymiar socjalny. Na podstawie Karty Wspólnotowej zreformowany został Europejski Fundusz Socjalny, wzrosły środki funduszy strukturalnych, zaczęto wprowadzać programy zwalczania bezrobocia – K. Głębicka, *Polityka socjalna w Unii Europejskiej*, Studia Europejskie, 1997 nr 4, s. 45.

roku wydana została, jako uchwała Rady Europejskiej, deklaracja o prawach człowieka. Była ona wyrazem rosnącego zainteresowania poszanowaniem praw człowieka w stosunkach międzynarodowych i krajowych porządkach prawnych. Na jej mocy kraje członkowskie zobowiązane były do stałego polepszania ich polityki popierania i ochrony praw człowieka oraz podstawowych wolności poprzez działania zarówno indywidualne, jak i zbiorowe. Ponadto państwa te zostały wezwane do ratyfikowania umów międzynarodowych obowiązujących w tej dziedzinie¹⁷. Natomiast pierwsze oficjalne odniesienie do praw podstawowych znalazło się w Jednolitym Akcie Europejskim (dalej JAE) z 1986 roku, gdzie nawiązano do koncepcji demokracji budowanej w oparciu o prawa podstawowe uznane w konstytucjach i ustawach państw członkowskich, w EKPC i w Europejskiej Karcie Socjalnej.

Kolejne zmiany związane są z Traktatem o Unii Europejskiej (dalej TUE) z roku 1992, w którym Unia Europejska została powołana do życia. Pojęcie praw podstawowych, które opierało się na orzecznictwie ETS, zostało implementowane do wspólnotowego prawa pierwotnego na podstawie art. 6 TUE, który w ust. 1 stwierdza, że: „Unia jest ustanowiona na zasadach wolności, demokracji, poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności oraz praworządności [...]”. Natomiast zgodnie z ust. 2 „Unia respektuje podstawowe prawa zagwarantowane w europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności [...] oraz prawa wynikające z tradycji konstytucyjnych, wspólnych dla Państw Członkowskich, jako ogólne prawa Wspólnoty”¹⁸. W przypadku naruszenia powyższych zasad (art. 6 TUE) możliwe do zastosowania są sankcje, które przewidziane zostały w art. 7 Traktatu. Zgodnie z tym przepisem Rada, stanowiąc przy tym większością kwalifikowaną, może zdecydować o zawieszeniu pewnych praw wynikających ze stosowania tego Traktatu wobec państwa członkowskiego, w tym prawo do głosowania przedstawiciela rządu tego państwa członkowskiego w Radzie. Jednakże taka decyzja może zostać podjęta jedynie wtedy, gdy Rada w składzie głów państw lub szefów rządów stanowi jednogłośnie na wniosek jednej trzeciej państw członkowskich albo Komisji Europejskiej i po uzyskaniu zgody Parlamentu Europejskiego, stwierdzi istnienie poważnego i jednocześnie uporczywego naruszenia przez państwo członkowskie zasad wymienionych w powołanym przepisie.

¹⁷ B. Banaszak i inni, *System ochrony...*, s. 117 i n.

¹⁸ *Traktat o Unii Europejskiej, Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską w wersji Traktatu amsterdamskiego*, [w:] *Dokumenty Europejskie*, opr. A. Przyborowska-Klimczak, E. Skrzydło-Tefelska, t. III, Lublin 1999, s. 35 i n.

Ponadto istniał pogląd, iż pomimo wieloletnich dyskusji i zapisów traktatowych, koncepcja praw człowieka w Unii Europejskiej nie stanowiła spójnej całości. Przepisy określające te prawa były umiejscowione w różnych aktach prawa wspólnotowego, mając różną moc wiążącą i kojarząc się przy tym z realizacją pierwszych założeń Wspólnot, wśród których odnaleźć można chociażby doskonalenie wspólnego rynku (a nie jak spodziewać się można było próby stworzenia odrębnego systemu ochrony praw człowieka). Do aktów unijnych, które poświęcone w całości są ochronie praw człowieka zaliczyć natomiast możemy: Deklarację Podstawowych Praw i Wolności z 1989 roku, Kartę Wspólnotową Podstawowych Praw Socjalnych i Pracowników z 1989 roku, Deklarację o Prawach Człowieka z 1991 roku oraz Kartę Praw Podstawowych Unii Europejskiej z 2000 roku. To właśnie ten ostatni akt można uznać za najważniejszy z uwagi na uzyskany przez niego status wraz z wejściem w życie Traktatu z Lizbony. Nadmienić należy, że termin „prawa człowieka” jest w tym dokumencie tożsamy z określeniem „prawa podstawowe”¹⁹. Karta Praw Podstawowych została scharakteryzowana w dalszej części pracy.

Przez wiele lat wiodący był pogląd, że to nie do Wspólnot (obecnie UE) należy stanowienie przepisów w zakresie ochrony podstawowych praw jednostki, a także egzekwowanie tych praw i nakładanie odpowiednich sankcji w sytuacji ich nieprzestrzegania. Obecnie, podczas uchwalania licznych aktów, Unia musi przede wszystkim dbać o to, aby nie naruszały one praw podstawowych obywateli. Można więc zadać pytanie, czy stworzenie wiążącej prawnie unijnej regulacji gwarantującej określone prawa człowieka było konieczne w sytuacji, gdy już od ponad pięćdziesięciu lat istnieją takie unormowania prawne, obowiązujące te same państwa, jakie tworzą Unię Europejską, a także na mocy których zostały stworzone istniejące standardy i instytucje czuwające nad właściwym przestrzeganiem praw podstawowych²⁰. Dokument KPP miał słać wspólną część podstawowych praw przynależnych obywatelom, jakie w tej lub innej formie znajdują się w konstytucjach i innych aktach prawnych krajów członkowskich UE.

Pomysł stworzenia samodzielnego katalogu praw człowieka w Unii Europejskiej zrodził się na spotkaniu Rady Europejskiej w Kolonii w dniach 3-4 czerwca

¹⁹ Jednocześnie w stosunkach zewnętrznych Unia posługuje się tradycyjną nazwą „prawa człowieka”. Podejście takie zdają się potwierdzać sformułowania zawarte we wstępie do *Jednolitego Aktu Europejskiego*, gdzie w trzecim akapicie jest mowa o prawach fundamentalnych (podstawowych) w odniesieniu do państw członkowskich, a w piątym – o prawach człowieka w stosunku do „reszty świata” – B. Banaszak i inni, *System ochrony...*, s. 199 i n.; D. Gomiń, *Vademecum Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 1996, s. 111 i n.

²⁰ Zob. A. Perulli, *Fundamental social rights, market regulation and EU External Action*, *International Journal of Comparative Labour Law and Industrial Relations* 2014, nr 1, s. 27-48.

1999 roku. Powodem tej decyzji było m.in. odrzucenie przez ETS dosyć popularnej wśród polityków europejskich koncepcji przystąpienia Wspólnoty Europejskiej do Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Natomiast w opinii nr 2/94 z 28 marca 1996 roku Trybunał doszedł do wniosku, że nie jest to możliwe, dlatego że Wspólnota działa wyłącznie na mocy kompetencji powierzonych jej w Traktacie, kompetencji dorozumianych i kompetencji z art. 308²¹. Dodać należy, że nie wszystkie państwa członkowskie entuzjastycznie podeszły do tego tematu. Pomysł ten ze względu na brak jednomyślności wiązał się z kontrowersyjnymi i polemicznymi reakcjami w wielu państwach Unii, a także w licznych środowiskach prawniczych i naukowych. Jednak niezaprzeczalnie był konsekwencją faktu, że rozwój Wspólnot Europejskich przeszedł ewolucję, od organizmu o czysto gospodarczych celach do struktury politycznej, posiadającej własną konstytucję.

Kolejnym krokiem ku stworzeniu KPP było spotkanie w Tampere w październiku 1999 r. Rada Europejska osiągnęła porozumienie w sprawie składu, metod pracy oraz innych aspektów działalności zespołu określonego początkowo mianem „Forum”, który następnie zmienił nazwę na „Konwent”. Zadaniem Konwentu miało być opracowanie projektu Karty. W jego skład wchodził przedstawiciele głów państw i rządów państw członkowskich, Komisji Europejskiej, 16 członków Parlamentu Europejskiego oraz 30 przedstawicieli parlamentów krajów UE - w sumie były to 62 osoby. Rolę przewodniczącego objął wówczas prezydent Niemiec Roman Herzog. Ponadto postanowiono zapoznać się z opinią Komitetu Ekonomicznego i Społecznego, Komitetu Regionów i Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich. Podczas prac nad Kartą, Konwent wysłuchał przedstawicieli wszystkich państw kandydujących. Występujący w imieniu Polski J. Kranz stwierdził, że większość zawartych w projekcie Karty postanowień można odnaleźć w polskiej Konstytucji z 1997 r., podkreślił również, iż Karta powinna stanowić krok do przodu w stosunku do EKPC. Przedstawiciele państw kandydujących, dostali pięć minut na swoje wystąpienia. Zaplanowana przez Konwent wymiana poglądów z krajami kandydującymi miała więc dość symboliczny charakter. Ważnym aspektem tych prac było również przyznanie statusu obserwatora dwóm przedstawicielom Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości i dwóm reprezentantom Rady Europy, przy czym jeden z nich reprezentował Europejski Trybunał Praw Człowieka. Tekst Karty był ponadto konsultowany z organizacjami pozarządowymi. Można więc mówić o tym tekście jak o swego rodzaju kompromisie, zaakceptowanym przez różne państwa i środowiska, mimo

²¹ B. Banaszak i inni, *System ochrony...*, s. 217 i n.

że nie wszystkie były usatysfakcjonowane w jednakowym stopniu z jego ostatecznej wersji. Pracę nad nim zakończono 26 września 2000 roku²².

Opracowany tekst Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej został ostatecznie przyjęty i podpisany przez premierów rządów wszystkich państw UE dnia 7 grudnia 2000 roku na szczycie w Nicei. Na samym początku Karta była jedynie porozumieniem międzyinstytucjonalnym i nie miała charakteru prawnie wiążącego dla jakichkolwiek podmiotów zewnętrznych wobec Unii Europejskiej.

Kolejne lata przyniosły zmiany i KPP weszła w skład Traktatu ustanawiającego Konstytucję dla Europy (jako jego II część), który jednak nigdy nie został ratyfikowany (wiązało się to z tym, że w roku 2005 we Francji i w Holandii był negatywny wynik referendum). Zmiany przyniósł dopiero Traktat Lizboński, który został podpisany 13 grudnia 2007 roku, a wszedł w życie 1 grudnia 2009 roku. Nadał on moc prawną Karcie Praw Podstawowych²³. Dodać należy, że KPP nie tworzy dla Unii Europejskiej nowych kompetencji, podobnie jak nie rozszerza tych, które już wcześniej istniały na podstawie traktatów. Co się z tym wiąże w dalszym ciągu UE nie posiada generalnej kompetencji prawodawczej w dziedzinie praw człowieka.

Art. 1 Traktatu Lizbońskiego określa zmiany wprowadzone m.in. do treści Traktatu z Maastricht. Konsekwencją tego jest to, że art. 6 tego Traktatu brzmi aktualnie: „Unia uznaje prawa, wolności i zasady określone w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej z 7 grudnia 2000 roku, w brzmieniu dostosowanym 12 grudnia 2007 roku w Strasburgu, która ma taką samą moc prawną jak traktaty²⁴. Postanowienia Karty w żaden sposób nie rozszerzają kompetencji Unii określonych w traktatach. Prawa, wolności i zasady zawarte w Karcie są interpretowane zgodnie z postanowieniami ogólnymi określonymi w tytule VII Karty regulującymi jej interpretację i stosowanie oraz z należyтым uwzględnieniem wyjaśnień, o których mowa w Karcie, które określają źródła tych postanowień”. Natomiast art. 61 stanowi, że „Unia stanowi przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w poszanowaniu praw podstawowych oraz różnych systemów i tradycji państw członkowskich²⁵.

²² A. Szejna, *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej i jej znaczenie dla Polski i Europy*, Warszawa 2008, s. 5-8.

²³ W hierarchii źródeł prawa porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej Traktat obowiązuje od chwili ogłoszenia w Dzienniku Ustaw, co nastąpiło 2 grudnia 2009 r. (Dz.U. nr 203, poz. 1569).

²⁴ Zob. R. Crowe, *The institutional role of the European Council after the Treaty of Lisbon*, *Европейски правен преглед* 2013, nr 6, s. 9-25.

²⁵ Traktat z Lizbony, art. 1, pkt 8 oraz pkt 64.

Karta Praw Podstawowych składa się z preambuły oraz z 54 artykułów, które podzielone zostały na siedem rozdziałów. Rozdziały te noszą następujące tytuły: „Godność” (art. 1-5), „Wolność” (art. 6-19), „Równość” (art. 20-26), „Solidarność” (art. 27-38), „Prawa obywatelskie” (art. 39-46), „Wymiar sprawiedliwości” (art. 47-50), „Postanowienia ogólne dotyczące wykładni stosowania Karty” (art. 51-54). W preambule do Karty możemy natomiast odnaleźć wyliczenie zasad, na których oparta jest działalność Unii Europejskiej, tj. godność ludzka, wolność, równość, solidarność, oraz zasady demokracji i rządów prawa. Ważną kwestią w KPP jest także dziedzictwo duchowo-religijne i moralne²⁶.

III. Aspekt porównawczy karty praw podstawowych Unii Europejskiej (w zakresie ochrony praw społeczno-ekonomicznych) z innymi aktami międzynarodowymi o podobnym znaczeniu.

Jeszcze przed określeniem wiążącego charakteru prawnego KPP²⁷ wskazano, że samo nadanie Karcie statusu prawnego nie rozstrzygnie wszystkich wątpliwości. Pozostają bowiem luki w systemie ochrony praw społeczno-ekonomicznych zaliczanych do grupy praw podstawowych²⁸. Podkreślić należy, iż problem konkurencji tak wielu aktów o podobnym znaczeniu na terytorium jednego kontynentu europejskiego może wywołać wielkie zamieszanie. Już obecnie sygnalizuje się dublowanie niektórych kompetencji i sporów z nimi związanych.

KPP została uwyrażniona przede wszystkim przez porównanie tego dokumentu z innymi instrumentami ochrony praw człowieka. Postanowienia zawarte w KPP przedstawione są na płaszczyźnie uniwersalnej, której fundamentem jest Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 1948 r.²⁹ oraz Międzynarodowe paktów praw człowieka z 1966 r. (Międzynarodowy pakt praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych³⁰ oraz Międzynarodowy pakt praw obywatelskich

²⁶ M. Piechowiak, *Aksjologiczne podstawy Karty praw podstawowych Unii Europejskiej*, „Studia Prawnicze” 2003, nr 155, s. 28.

²⁷ Zob. Ch. N.K. Franklin, *The Legal Status of the EU Charter of Fundamental Rights after the Treaty of Lisbon*, *Tilburg Law Review* 2001, nr 2, s. 141.

²⁸ Zob. H. C.H. Hofmann, *The relation between the charter's fundamental rights and the unwritten general principles of EU law: good administration as the test case*, *European constitutional law review*; *EuConst* 2013, nr 1, s. 73-101.

²⁹ Teksty polskie zob. *Prawa człowieka, Wybór materiałów, Dokumenty międzynarodowe*, oprac. i przekł. B. Gronowska, T. Jasudowicz i C. Mik, Toruń 1993.

³⁰ Dz.U. 1977, nr 38, poz. 169.

i politycznych)³¹. Dla problematyki praw człowieka istotne są także zapisy zawarte w dokumentach końcowych - Konferencji Helsińskiej z 1973 r. i Konferencji Wiedeńskiej z 1989 r., tworzących ład w ramach KBWE/OBWE³². Innym zasadniczym punktem odniesienia jest ochrona praw podstawowych w ramach Rady Europy wraz z Europejską Konwencją o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności³³ z 1950 r.

W KPP problematyka wartości znalazła więcej uwagi, niż w EKPC. Wynioskować można, iż był to świadomie przyjęty cel dlatego, że ochrona praw podstawowych uznana została za zasadę nadrzędną funkcjonowania UE i za konieczny warunek jej legitymizacji politycznej³⁴ i moralnej³⁵. KPP w pierwszym zdaniu preambuły stanowi: „*Narody Europy, łącząc się w coraz ściślejszą Unię, postanowiły dzielić się pokojową przyszłością opartą na wspólnych wartościach*”. Zapewnienie pokojowej przyszłości jest przy tym uznane za istotny element zacieśniania więzi między narodami tworzącymi Unię Europejską. Powiązanie pokoju z respektem dla praw człowieka, jest jednym z fundamentalnych założeń współczesnej międzynarodowej ochrony praw człowieka. W pierwszym zdaniu PDPC czytamy: „*Uznanie przyrodzonej godności oraz równych i niezbywalnych praw wszystkich członków rodziny ludzkiej jest podstawą wolności, sprawiedliwości i pokoju na świecie*”³⁶. W kolejnym zdaniu tego dokumentu stwierdza się, że „*jest istotne, aby prawa człowieka były chronione przez przepisy prawa tak, aby człowiek nie musiał, doprowadzony do ostateczności, uciekać się do buntu przeciw tyranii i uciskowi*”. KPP w oczywisty sposób wpisuje się w tę tradycję³⁷.

Już w drugim akapicie KPP sięga do wspólnej tradycji opartej na: „dziedzictwie duchowo-religijnym i moralnym”, a nie innego typu np. politycznym jak w EKPC, która w preambule stanowi: „wspólne dziedzictwo ideałów i tradycji politycznych”.

³¹ Dz.U. 1977 nr 38, poz. 167.

³² Zob. http://www.uniaeuropejska.org/images/pdf/analiza_3_2013.pdf z dnia 22.01.2018r.

³³ Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284.

³⁴ *European Council decision on the drawing up of Charter of fundamental rights of the European Union* “Bulletin EU” 6-1999, Annexes to the Presidential conclusions, pkt 1.64 (26/28), Annex 4.

³⁵ *Commission of the European Communities: Commission Communication on the Charter of Fundamental Rights of the European Union*, Brussels, 13.9.2000, COM (2000) 559 final, pkt 12.

³⁶ Stwierdzenie to powtórzone zostało także w preambułach Międzynarodowych paktów praw człowieka z 1966 r.

³⁷ M. Piechowiak, *Aksjologiczne podstawy Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej*, Warszawa 2003, s. 12-13.

Podstawowymi wartościami, na które wskazuje KPP są: godność człowieka, wolność równość i solidarność³⁸. Zestawienie to wzorowane jest zasadniczo na art. 1 PDPC: „Wszystkie istoty ludzkie rodzą się wolne i równe w godności i prawach. Są one obdarzone rozumem i sumieniem oraz powinny postępować wobec siebie w duchu braterstwa”. Tendencje, które tworzą obecnie prawo międzynarodowe zamiast o braterstwie mówią o solidarności. Uznanie solidarności za jeden z ideałów służy także podkreśleniu konieczności integralnego podejścia do ochrony praw człowieka.

KPP w dalszej części swojej preambuły stanowi: „Świadoma swego duchowo-religijnego i moralnego dziedzictwa, Unia założona jest na niepodzielnych i powszechnych wartościach godności ludzkiej, wolności, równości i solidarności ...”. Ogólnie rzecz ujmując, *niepodzielność* wskazuje na konieczność łącznego traktowania wszystkich tych wartości. W doktrynie praw człowieka niepodzielność pojawia się w związku z postulatem integralnej ochrony: uwzględniającej wszystkie prawa: stąd mówi się o niepodzielności praw³⁹. W prawdzie do zasady niepodzielności nie odnoszą się zapisy w dokumentach ustanawiających OBWE czy Powszechnej Deklaracji ONZ-u. Inaczej jest jednak w przypadku Deklaracji Wiedeńskiej z 1991 r, która stanowi: „Wszystkie prawa człowieka są powszechne, niepodzielne i wzajemnie się warunkują, oraz są współzależne. Wspólnota międzynarodowa musi traktować prawa człowieka, w sprawiedliwy i równy sposób, na tej samej płaszczyźnie i z jednakową uwagą”⁴⁰. Postulat całościowego traktowania praw człowieka znajduje też odbicie w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, gdzie podkreśla się potrzebę odczytywania EKPC jako całości, w świetle jej przedmiotu i celu, i stąd postuluje się interpretację poszczególnych przepisów „w harmonii z logiką Konwencji”⁴¹.

Kolejną zasadą co do której wprost odnosi się KPP jest powszechność⁴². Do tej zasady odnosi się art. 1 PDPCz, w którym stwierdza się, że „wszystkie istoty ludzkie rodzą się (...) równe w godności”. Warunkiem koniecznym dla posiadania godności jest bycie istotą ludzką. W dokumentach podstawowych dla międzynarodowej ochrony praw człowieka na płaszczyźnie uniwersalnej,

³⁸ W projekcie przed ostatecznymi poprawkami - Charte 4470/00, Convent 47, Brussels, 14 September 2000 (18.09) – nie używano terminu „wartości” lecz „zasady”.

³⁹ M. Piechowiak, *Aksjologiczne podstawy Karty ...*, s. 17.

⁴⁰ Zob. K. Drzewicki, *Internationalization of Human Rights and Their Juridization* [w:] red. R. Hanski, M. Suksi An introduction to the International protection of Human Rights, Turku, 1997, s. 42.

⁴¹ M. Piechowiak, *Aksjologiczne podstawy Karty ...*, s. 18.

⁴² Powszechny – dotyczy wszystkich, rzeczy, osób, spraw itp. Zob. *Słownik języka polskiego* PWN, Warszawa 2014.

pierwsze stwierdzenie wprost dot. powszechności praw człowieka znajduje się w Deklaracji Wiedeńskiej, w której jest zapis: „powszechny charakter tych praw i wolności nie podlega dyskusji”⁴³. Fundamentalny dla ochrony praw człowieka dokument, którym jest PDPCz, już w samym tytule wskazuje pośrednio na powszechny charakter ujętych w niej praw⁴⁴. Powszechność praw nakazuje uznać prawa nie tylko obywateli danego państwa lub obywateli innych państw, lecz także prawa każdego człowieka (bezpaństwowca), znajdującego się w ramach jurysdykcji danego państwa⁴⁵. Podkreślona została niezależność praw nie tylko od tego, czy jest się obywatelem państwa, w ramach którego dana jednostka się znajduje, ale również od tego, jakiego państwa jest się obywatelem: „*nie powinno się czynić żadnego różnicowania na podstawie statusu politycznego, prawnego lub międzynarodowego kraju lub terytorium, do którego dana osoba przynależy (...)*”⁴⁶. W pojmowaniu definicji powszechność, należy wyróżnić różnicę pomiędzy: „powszechnością praw”, a „powszechnością uznania i respektowania praw”, czy nawet „powszechnością obowiązywania i przestrzegania prawa międzynarodowego” w dziedzinie prawa człowieka⁴⁷.

Analizując zapisy KPP Unii Europejskiej w sferze społeczno-gospodarczej nie można zapomnieć o dwóch podstawowych zasadach na których oparty jest cały europejski system ochrony praw człowieka. Chodzi o „godność” i „swobodę przepływu towarów, usług i kapitału”. Zapis w KPP dotyczący godności znajduje się w art. 1 : „*Godność człowieka jest nienaruszalna. Należy ją szanować i chronić*”. Warto podkreślić, że w Karcie przyjęto określenie „godność człowieka/ludzka”. W innych instrumentach ochrony praw człowieka można spotkać określenie „godność osoby ludzkiej”. Obecnie badacze opowiadają się za koncepcją, w której godność wraz z prawami człowieka jest osobą. Przyjęcie kategorii „godność człowieka” sytuuje Kartę po stronie tych stanowisk, w których godność, podobnie jak prawa, przysługuje każdemu człowiekowi i w których każdy człowiek (jako posiadacz godności) jest uznawany za osobę⁴⁸. Odnośnie ekonomicznych aspektów dotyczących KPP. W preambule wskazane jest, że „*Unia (...) dąży do*

⁴³ Deklaracja Wiedeńska, pkt. 1.1.

⁴⁴ W tytule termin „powszechna” zastąpiono terminem „międzynarodowa” dopiero w ostatnich fazach pracy nad deklaracją. Jeszcze w projekcie przekazanym przez Radę Gospodarczą i Społeczną Zgromadzeniu Ogólnemu NZ, przyjęty był tytuł *International Declaration of Human Rights*.

⁴⁵ Zob. art. 1 EKPC.

⁴⁶ Zob. art.2 PDPCz.

⁴⁷ Zob. M. Piechowiak, *Powszechność praw człowieka. Zagadnienia filozoficzno prawne* [w:] red. T. Jasudowicz i C. Mik, *O prawach człowieka. W podwójną rocznicę Paktów. Księga Pamiątkowa w hołdzie Profesor Annie Michalskiej*, Toruń 1996, s. 49-71.

⁴⁸ M. Piechowiak, *Aksjologiczne podstawy Karty ...*, s. 28.

wspierania zrównoważonego trwałego rozwoju oraz zapewnią swobodny przepływ osób, towarów, usług i kapitału oraz swobodę osiedlania się”. Jest to jedna z fundamentalnych zasad, które prowadziły do zjednoczenia Europy. Do tej zasady nawiązuje także art. 15 ust. 2 KPP: „wszystkie obywatelki i wszyscy obywatele Unii mają wolność poszukiwania i wykonywania pracy, przedsiębiorczości oraz świadczenia usług w każdym państwie członkowskim”⁴⁹. Zapis ten stanowi wyjątek na tle innych instrumentów ochrony praw człowieka oraz wskazuje na historyczne uwarunkowania Unii, będącej przede wszystkim unią gospodarczą⁵⁰.

Porównując katalogi wolności i praw społeczno-ekonomicznych jednostki zapisanych w KPP oraz EKPC nasuwa się spostrzeżenie, że problem braku koordynacji norm nie został w pełni rozwiązany. Zagrożenie to wydaje się narastać zwłaszcza w odniesieniu do zbieżnych postanowień obu aktów: Karty i Konwencji. Czy tak rzeczywiście jest, pokaże zapewne praktyka równoległego stosowania obu aktów przez im właściwe, europejskie sądy, to jest odpowiednio przez TSUE oraz ETPC. W dobie politycznych przemian autorzy Traktatu Lizbońskiego i Karty Praw Podstawowych opowiadają się za segmentowością europejskiego systemu ochrony praw człowieka (Rada Europy, Unia Europejska). Optują oni za dwutorowością ochrony praw człowieka w Europie: EKPC i sąd strasburski z jednej strony oraz KPP i sąd luksemburski z drugiej strony. Dwutorowość ochrony praw jednostki poczytują za walor, zakładając, że przyniesie ona korzyści dla ochrony obywateli UE. Nie ma jednak gwarancji, że w dłuższym horyzoncie czasowym owa dwutorowość nie zostanie poczytana za niedogodność, utrudniającą klarowne odczytanie standardów praw człowieka oraz ich skuteczną ochronę. Nowy, segmentowy i dwutorowy model europejskiego systemu ochrony praw człowieka przedstawia się jako bardziej skomplikowany od jego poprzedniego kształtu. Powoduje to, że system jest mniej klarowny i przez to mniej zrozumiały dla ludzi, to jest dla tych, z myślą o których został stworzony. Być może zostanie to zrekomensowane jego „wydolnością” i skutecznością. Europejski system ochrony praw człowieka przechodzi gruntowną przebudowę⁵¹.

Mając na uwadze mnogość systemów funkcjonujących na terytorium Europy, można stwierdzić, iż KPP stanowi odwrót od dążenia w ochronie praw

⁴⁹ Zob. R. Karowiec, *Prawo do pracy jako istotny element ochrony praw człowieka w aktualnej sytuacji społeczno-ekonomicznej Unii Europejskiej*, [w:] Uniwersalny i regionalny wymiar ochrony praw człowieka. Nowe wyzwania - nowe rozwiązania, red. J. Jaskiernia, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2014.

⁵⁰ M. Piechowiak, *Aksjologiczne podstawy Karty ...*, s. 22.

⁵¹ A. Bisztyga, *Europejska Konwencja Praw Człowieka a Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej – stan kompatybilności czy konkurencyjności?*, *Przegląd Prawa Konstytucyjnego*, Nr 3(7)/2011, s. 187.

człowieka do pojęć płytkich, postuluje formuły otwarte znaczeniowo do których z pewnością należą postanowienia dotyczące godności. Centralną kategorią jest „godność”, podobnie jak w zasadniczym nurcie międzynarodowej ochrony praw człowieka, kategorią której zupełnie zabrakło w EKPC oraz dokumentach ustanawiających KBWE/OBWE. Specyfika Karty na tle innych międzynarodowych systemów ochrony praw człowieka, leży z jednej strony w tym, że jest ona dokumentem prawa międzynarodowego mającego jednocześnie charakter konstytucji, z innej strony znacznie uwyrażnia się specyfika procesów gospodarczych, które doprowadziły do jej przyjęcia.

IV. Podsumowanie

Nie ulega wątpliwości, że system ochrony praw człowieka ukształtował się w wyniku dość żywiołowego procesu. Uniwersalny system oparty na Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka (ONZ) stanowił trzon i wzór dla Rady Europy, która tworzyła swój wewnętrzny system w oparciu o Konwencję o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Z racji tego, iż oba dokumenty powstały w innym niezależnym od siebie czasie i w odstępach chronologicznych, każdy kolejny miał zamiar wyciągać wnioski z wcześniejszego, by stworzyć prawo bardziej uniwersalistyczne i dostosowane do realiów ówczesnie panujących. Podobnie rzecz się miała gdy porównamy EKPC do Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej. Wszelkie próby racjonalizacji na linii: Rada Europy – Unia Europejska muszą wiązać się z postrzeganiem następujących uwarunkowań:

- a) UE nie przewiduje żadnych barier dla rozszerzenia swojej aktywności (choćby z tytułu istnienia Rady Europy), chce być organizacją kompletną i widzi logikę w kreowaniu i implementowaniu standardów również w zakresie demokracji i ochrony praw człowieka,
- b) ograniczony zakres oddziaływania UE powoduje, że nie można kwestionować znaczenia Rady Europy zwłaszcza dla krajów nie członkowskich UE,
- c) w miarę rozszerzenia UE, stopniowo będzie się zmniejszała rola Rady Europy.⁵²

⁵² J. Jaskiernia, *Rada Europy, Unia Europejska i OBWE w europejskim systemie ochrony praw człowieka - synergia działań czy konkurencja?* [w:] *Efektywność europejskiego systemu ochrony praw człowieka*, red. J. Jaskiernia, s. 866.

Niewątpliwie należy dążyć do większej synergii organizacji działających na rzecz poszanowania praw człowieka w Europie. Pozostawienie tego w taki sposób, w którym funkcjonuje to obecnie będzie niosło tylko i wyłącznie efekty negatywne, z racji dublowania się kompetencji pomiędzy tymi organizacjami. Unia Europejska choć dostrzega wiodącą rolę Rady Europy w tym zakresie to nie zamierza ograniczać swoich działań z tego powodu, że w obszarze tym aktywna jest też Rada Europy⁵³. Innym problemem, który tylko komplikuje sprawę w tej materii jest przesadnie rozbudowany korpus urzędniczy tych organizacji. Ma on swoje ambicje i interesy. Przeprowadzenie jakichkolwiek reform, które niosłyby w swych konsekwencjach ograniczenie pól aktywności którejs z nich a w konsekwencji ograniczenie ich liczby staje się niewykonalne.

Biorąc pod uwagę powyższe argumenty, należałoby ustalić priorytety działań tych organizacji w taki sposób by uniknąć dublowania swoich kompetencji. Wydaje się być zasadne, by OBWE przestała pełnić rolę organizacji dbającej o demokrację i prawa człowieka a skupiła się bardziej na swoich kompetencjach w strukturze bezpieczeństwa międzynarodowego. Co do sporów między UE - RE, przełomem może okazać się fakt przystąpienia UE do EKPC (zgodnie z art. 6 par. 2 Traktatu o UE, który ją do tego zobowiązuje). Sprawiłoby to, że prawa jednostki w UE byłyby lepiej chronione a relacje pomiędzy Europejskim Trybunałem Praw Człowieka w Strasburgu a Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej byłyby usprawnione⁵⁴.

Bibliografia

Akty prawne

Deklaracja Podstawowych Praw i Wolności uchwalona przez Parlament Europejski w Strasburgu dnia 12 kwietnia 1989 r. (OJ z 1989 r. C 120/81).

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/54/WE z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie wprowadzenia w życie zasady równości szans oraz równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zatrudnienia i pracy, Official Journal, No. L204, P.0023.

Europejska Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, przyjęta na posiedzeniu Komitetu Ministrów Rady Europy w Rzymie 4 listopada 1950 r., Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284.

⁵³ Tamże, s. 864-865.

⁵⁴ Zob. K. O'Brien, *The Charter of Fundamental Rights of the EU in practice*, ERA-Forum: scripta iuris europaei 2013, t. 14, nr. 4, s. 457-461.

- International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Member of Their Families, Adopted by General Assembly resolution 45/128 of 18 December 1990.
- Karta Narodów Zjednoczonych z dnia 26 czerwca 1945 r. (Dz.U. 1947, nr 23 poz. 90).
- Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej (Dz.Urz. C 83 z 30.03.2010).
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483.
- Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, sporządzony w Lizbonie dnia 13 grudnia 2007 r. (Dz.U. 2009 nr 203 poz. 1569).
- Traktat z Maastricht, oficjalnie Traktat o Unii Europejskiej z dnia 7 lutego 1992 r. (Dz.Urz. WE C Nr 191, str. 1), tekst jednolity z dnia 24 grudnia 2002 r. (Dz.Urz. WE C Nr 325, s. 5).
- Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana 2016), Dz.U. C 202 (2016).

Literatura

- Arnulf A., *The European Union and its Court of Justice*, Oxford 1999.
- Banaszak B., Bisztyga A., Complak K., Jabłoński M., Wieruszewski R., Wójtowicz K., *System ochrony praw człowieka*, Kraków 2005.
- Bisztyga A., *Europejska Konwencja Praw Człowieka a Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej – stan kompatybilności czy konkurencyjności?*, Przegląd Prawa Konstytucyjnego, Nr 3(7)/2011.
- Crowe R., *The institutional role of the European Council after the Treaty of Lisbon*, Европейски правен преглед 2013, nr 6.
- Drzewicki K., *Internationalization of Human Rights and Their Juridization* [w:] red. R. Hanski, M. Suksi An introduction to the International protection of Human Rights, Turku, 1997.
- Evju S., *Fundamental social rights vs. fundamental freedoms*, Europäische Zeitschrift für Arbeitsrecht, nr. 3.
- Franklin Ch. N.K., *The Legal Status of the EU Charter of Fundamental Rights after the Treaty of Lisbon*, Tilburg Law Review 2001, nr 2.
- Głąbicka, K., *Polityka socjalna w Unii Europejskiej*, Studia Europejskie, 1997 nr 4.
- Gomien D., *Vademecum Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 1996.
- Hambra S., Muszyński M., *Karta Praw Podstawowych*, Bielsko-Biała 2001.
- Hofmann H. C.H., *The relation between the charter's fundamental rights and the unwritten general principles of EU law: good administration as the test case*, European constitutional law review; EuConst 2013, nr 1.
- Hołda J. i Z., Rybczyńska J., Ostrowska D., *Prawa człowieka. Zarys wykładu*, Kraków 2004.

- Jaskiernia J., *Rada Europy, Unia Europejska i OBWE w europejskim systemie ochrony praw człowieka - synergia działań czy konkurencja?* [w:] Efektywność europejskiego systemu ochrony praw człowieka, red. J. Jaskiernia, t. I, Toruń 2012.
- Karowiec R., *Prawo do pracy jako istotny element ochrony praw człowieka w aktualnej sytuacji społeczno-ekonomicznej Unii Europejskiej*, [w:] Uniwersalny i regionalny wymiar ochrony praw człowieka. Nowe wyzwania - nowe rozwiązania, red. J. Jaskiernia, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2014.
- Kuźniar R., *Prawa człowieka*, Warszawa 2004.
- Latoszek E., Proczek P., *Organizacje międzynarodowe*, Warszawa 2001.
- Łastawski K., *Od idei do integracji europejskiej*, Warszawa 2003.
- Łazowski, A., *Traktaty Europejskie, wprowadzenie*, Warszawa-Bydgoszcz 2003.
- O'Brien K., *The Charter of Fundamental Rights of the EU in practice*, ERA-Forum: scripta iuris europaei 2013, t. 14, nr. 4.
- Perulli A., *Fundamental social rights, market regulation and EU External Action*, International Journal of Comparative Labour Law and Industrial Relations 2014.
- Piechowiak M., *Aksjologiczne podstawy Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej*, Warszawa 2003.
- Piechowiak M., *Powszechność praw człowieka. Zagadnienia filozoficzno-prawne* [w:] red. T. Jasudowicz i C. Mik, *O prawach człowieka. W podwójną rocznicę Paktów. Księga Pamiątkowa w hołdzie Profesor Annie Michalskiej*, Toruń 1996.
- Przyborowska-Klimczak A., Skrzydło-Tefelska E., *Traktat o Unii Europejskiej, Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską w wersji Traktatu amsterdamskiego*, [w:] *Dokumenty Europejskie*, t. III, Lublin 1999.
- Szejna A., *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej i jej znaczenie dla Polski i Europy*, Warszawa 2008.

Dokumenty

- Commission of the European Communities: Commission Communication on the Charter of Fundamental Rights of the European Union*, Brussels, 13.9.2000, COM (2000) 559 final, pkt 12.
- European Council decision on the drawing up of Charter of fundamental rights of the European Union* "Bulletin EU" 6-1999, Annexes to the Presidential conclusions, pkt 1.64 (26/28), Annex 4.

Źródła internetowe

- www.uniaeuropejska.org
www.europarl.europa.eu
www.osce.org

Streszczenie

W niniejszym artykule Karta Praw Podstawowych UE została uwyraźniona przede wszystkim przez porównanie tego dokumentu z innymi instrumentami ochrony praw człowieka. Postanowienia zawarte w KPP przedstawione są na płaszczyźnie uniwersalnej, której fundamentem jest Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 1948 r. oraz Międzynarodowe paktów praw człowieka z 1966 r. (Międzynarodowy pakt praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych oraz Międzynarodowy pakt praw osobistych i politycznych). Dla problematyki praw człowieka istotne są także zapisy zawarte w dokumentach końcowych - Konferencji Helsińskiej z 1973 r. i Konferencji Wiedeńskiej z 1989 r., tworzących ład w ramach KBWE/OBWE. Innym zasadniczym punktem odniesienia jest ochrona praw podstawowych w ramach Rady Europy wraz z Konwencją o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1950 r.

SŁOWA KLUCZOWE: Ochrona praw podstawowych, prawa człowieka, Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej, Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, Unia Europejska, Rada Europy, OBWE/KBWE.

Summary

In this article, the EU Charter of Fundamental Rights has been analyzed first of all by comparing this document with other instruments for the protection of human rights. The provisions contained in the Charter of Fundamental Rights of the European Union are presented on a universal level, the foundation of which is the Universal Declaration of Human Rights of 1948 and International Human Rights pacts of 1966 (The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights and the International Covenant on Civil and Political Rights). The provisions contained in the final documents - the Helsinki Conference of 1973 and the Vienna Conference of 1989, which form the order within the Conference on Security and Co-operation in Europe (CSCE) / the Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) - are also important for the issue of human rights. Another fundamental point of reference is the protection of fundamental rights within the Council of Europe together with the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 1950.

KEY WORDS: Protection of fundamental rights, human rights, The Charter of Fundamental Rights of the European Union, European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, European Union, The Council of Europe, OSCE / CSCE

Nota o autorze

Robert Karowiec - magister ekonomii, doktorant Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, nauczyciel akademicki w Wyższej Szkole Stosunków Międzynarodowych i Komunikacji Społecznej w Chełmie.